

ДО БІОГРАФІЇ ПИСЬМЕННИКА І ПУБЛІЦИСТА ЯКОВА ІВАНОВИЧА КОСТЕНЕЦЬКОГО

Дегтярьов С.І., *асистент*

Яків Іванович Костенецький - письменник і публіцист XIX ст. Він був рідним племінником відомого генерала, героя війни 1812 р. В.Г.Костенецького.

Народився у 1811 р. в с.Вирівка Конотопського повіту, Чернігівської губернії у заможній дворянській родині. Був старшим сином у сім'ї, маючи брата та чотирьох сестер.

У 1827 р. Я.І.Костенецький успішно закінчив Новгород-Сіверську чотирикласну гімназію, але за порадою директора цього закладу І.Ф.Тимковського залишився для повторного і більш глибокого вивчення останнього курсу.

Той же І.Ф.Тимковський порекомендував Я.І.Костенецькому вступити до Московського університету, що той і зробив у 1828 р. Вступні іспити у нього приймав, крім інших, і відомий російський історик М.Погодін, який висловив велике задоволення знаннями Костенецького.

В університеті Яків Іванович навчався та приятелював з багатьма відомими людьми, серед яких майбутній генерал Д.Пассек, археологи П.Савостьянов та В.Пассек, граф І.Толстой, князі Шаховський і А.Оболенський та багато інш. У 1831 р. в університеті відбулося перше знайомство Я.І.Костенецького з тільки-но вступившим сюди М.Лермонтовим, у якому *"тогда еще никто и не подозревал в нем никакого поэтического таланта"*. Наступне, більш близьке знайомство з поетом відбулося під час їхньої служби на Кавказі у 1841 р.

Під час навчання Я.І.Костенецький з кількома своїми товаришами близько познайомився з М.Сунгуровим та Ф.Гуровим, які входили до таємного гуртка, члени якого прагнули ввести конституційний лад у державі. М.Сунгуров запропонував студентам стати членами цього товариства. Але у 1831 р. т.зв. *"Сунгурівська змова"* була розкрита і членів цього гуртка було заарештовано. В числі взятих під варту опинився і Я.І.Костенецький.

Всіх учасників змови, у 1833 р. після двадцяти місяців арешту, було засуджено до смертної кари, яку потім замінено на інші покарання: М.Сунгурова відправлено на каторжні роботи, Ф.Гурова - до Сибіру на поселення, Я.І.Костенецького та чотирьох його товаришів - позбавлено

дворянства і відправлено рядовими до різних військових підрозділів (Костенецького відправлено на Кавказ) тощо.

На Кавказі Я.І.Костенецького за бойові заслуги під час взяття Ахульго було нагороджено офіцерським чином, що повертало його до дворянського стану. У 1842 р. він вийшов у відставку і, повернувшись на Чернігівщину, оселився у родовому маєтку в Конотопському повіті.

Серед знайомих Я.І.Костенецького був вчений-енциклопедист, професор, перший ректор Київського університету, а у майбутньому член-кореспондент Петербурзької академії наук М.О.Максимович, з яким вони неодноразово зустрічалися і вели листування наприкінці 50-х - початку 60-х років XIX ст.

Я.І.Костенецький захоплювався бджільництвом і вважався великим знавцем цієї справи. Презентуючи його роботу *“Три письма о пчеловодстве”*, журнал *“Основа”* згадував Я.І.Костенецького як *“известного малороссийского пчеловода”*². Це захоплення певною мірою зприяло його зближенню з М.О.Максимовичем. Одного разу, по дорозі з Конотопа до Кролевця, Яків Іванович зустрівся з ним. Основною темою для розмови стало бджільництво. Однією з причин їх зближення вважаємо також і той факт, що рідним дядьком М.О.Максимовича був колишній наставник Я.І.Костенецького І.Ф.Тимківський.

Очевидно Максимович побачив у Костенецькому певні літературні якості. Останній згадував у своєму листі від 8 грудня 1858 р. до М.О.Максимовича: *“Вы были так благосклонны ко мне, что позволили мне, в случае моей надобности напечатать что либо из статей моих, обращаться к вам в Москву, где вы принимаете участие в издании журнала Русский Вестник. Кроме пчеловодства, занятие мое составляет еще юриспруденция, и вот я написал по этому предмету статью, желал бы чтобы она была напечатана в Русском Вестнике”*³.

Активна літературна діяльність Я.І.Костенецького розпочалася після його повернення з Кавказу. Твори його друкувалися у солідних і популярних на той час виданнях, таких як *“Журнал Министерства Юстиции”*, *“Русская старина”*, *“Исторический вестник”*, *“Русский Архив”*, *“Основа”*. Низка робіт була присвячена імператору Миколі I, поету М.Ю.Лермонтову, генералам В.Г.Костенецькому, І.Скобелеву, Тешену.

Деякі праці торкалися проблем юридичного характеру, воєнної історії, бджільництва⁴. Спогади Я.І.Костенецького про його студентське життя були опубліковані вже після його смерті у 1887 р.

Протягом майже всієї другої половини свого життя Я.І.Костенецький вів щоденник, місце знаходження якого нині залишається невідомим (можливо він навіть не зберігся). Відомий український історик О.М.Лазаревський згадує цей щоденник як цінне джерело для історії провінційного життя другої половини ХІХ ст. Записи велися *“почти ежедневно с 1851 г. по день смерти”*⁵, тобто протягом тридцяти чотирьох років, і мали обсяг тринадцять томів .

О.М.Лазаревський вказував, що щоденник був переданий автором доньці і перебував у її родині. Сама ж донька Я.І.Костенецького продала свій маєток Н.А.Терещенку і назавжди виїхала з Конотопського повіту. О.М.Лазаревський не виключав можливості передачі на зберігання щоденника до однієї з київських бібліотек, *“так как во всяком другом месте он может не возбудить должного к себе интереса”*⁶ .

Помер Я.І.Костенецький у 1885 р. в своєму маєтку на Конотопщині, де пройшла основна частина його життя. Бувши представником давнього українського шляхетського роду, провівши більшу частину свого біологічного і творчого життя на українських землях, він, чомусь, увійшов до російської літератури як *“русский писатель”*, а в українській, на жаль, практично не згадується. А творчий та життєвий шлях конотопчанина, письменника і публіциста Якова Івановича Костенецького - це ще одна сторінка нашої історії, яку не слід оминати.

¹ Костенецкий Я.И. Воспоминания из моей студенческой жизни // Русский архив. - 1887. - Кн.1-2.

² Он же. Три письма о пчеловодстве // Основа. - 1861. - №5, 6.

³ Институт рукопису Національної бібліотеки України ім.В.І.Вернадського. - Ф.ІІІ. - №6173. - Арк.1.

⁴ Костенецкий Я.И. Об улиточной записи // Журнал Министерства Юстиции. - 1859. - №4; Он же. Записки об Аварской экспедиции на Кавказе в 1837 г. - СПб., 1851; Он же. Записки об Аварской экспедиции на Кавказе в 1837 г. - СПб., 1851.

⁵ А.Л. Дневник Я.И.Костенецкого // Киевская старина. - 1899. - Т.65. - №6. - Отд.2.

⁶ Там же.